

Ὅντως, ἡ κοινωνία τῆς Μεσοελλαδικῆς ἐποχῆς ἐμφανίζει τὸ περίπλοκον καὶ λόγῳ τῆς μεταβλητότητος τοῦ τρόπου ταφῆς τῶν νεκρῶν καὶ λόγῳ τοῦ χαμηλοῦ τεχνολογικοῦ ἐπιπέδου τῆς, μάλιστα δὲ καὶ τῆς διαφορετικῆς κλίμακος τῶν κοινωνικῶν ομάδων, ἐντὸς τῶν ὁποίων, συμφώνως πρὸς τὴν γνώμην τῆς Ν., κάθε ἄτομον ἠδύνατο νὰ τοποθετηθῆ ἀναλόγως.

Ἐν τῇ διατριβῇ αὐτῆς ἡ Miss Nordquist ἐπισημαίνει καὶ τὰ ἐξῆς: α') ἡ μελέτη πρὸ πάντων τῶν ὑστερώτερον γενομένων μεσοελλαδικῶν οἰκιῶν δεικνύει τὴν ἀρχὴν τοῦ ἐνδιαφέροντος διὰ τὰ μνημειώδη οἰκοδομήματα, β') ἡ διαρρύθμισις τῶν οἰκιῶν καὶ τῶν οἰκοπέδων δυνατόν νὰ σημαίνει ὅτι ταῦτα ἀνήκουν εἰς μεμονωμένα ἄτομα ἢ οἰκογενείας, ἐρμηνεῖα ὅμως ἡ ὁποία δὲν εὐρίσκει πλήρη ἐπαλήθευσιν εἰς τὴν πρωτογενῆ διάρθρωσιν τῆς μεσοελλαδικῆς κοινωνίας.

Τὴν βάσιν χρονολογήσεως τῶν πορισμάτων αὐτῆς ἡ σ., οὐχὶ ἄνευ λόγου, ἐστήριξεν εἰς τὴν μελέτην τῶν κεραμικῶν ομάδων διαφόρων στρωμάτων ταξινομηθέντων εἰς ἕξ περιόδους. Δοθέντος δ' ὅτι μέγα ποσοστὸν τῆς ἐξετασθείσης κεραμικῆς ἦτο εἰσηγμένον ἐξ Αἰγίνης, ἐκ τούτου καὶ μόνον τεκμαίρεται ἡ ἐμπορικὴ συνάφεια τῶν περιοχῶν Ἀσίνης καὶ Αἰγίνης, ἐνῶ περιορισμένοι, κατὰ τὰ φαινόμενα, ἦσαν αἱ ἐπαφαὶ μετὰ τῆς Κρήτης.

Ἐν συμπεράσματι θὰ σημειώσω τὰ ἐξῆς: πρόκειται περὶ καλῶς τὸ θέμα πραγματευομένης διατριβῆς κατὰ τε τὴν δομὴν καὶ ἔκτασιν καὶ τὴν λεπτολόγον, ἂν καὶ εἰς πολλὰ σημεῖα βασανιστικὴν, ἐξέτασιν τῶν ἀρχαιολογικῶν δεδομένων τῆς Ἀσίνης τῆς Μεσοελλαδικῆς ἐποχῆς. Ὅπωςδὴποτε δὲ ἡ διατριβὴ αὕτη τῆς Nordquist εἶναι ἔργον διὰ τοῦ ὁποίου ἡ ἐπιστῆμη τῆς προϊστορικῆς ἀρχαιολογίας προάγεται, πολλῶ μᾶλλον καθ' ὅσον τὰ ὑπὸ τῆς Ν. εἰς τὴν δημοσιότητα δοθέντα πορίσματα δύναται νὰ χρησιμεύσουν ὡς ἀφετηρία νέων, βαθύτερον ἐστοχασμένων, ἐρμηνειῶν τῶν ἀρχαιολογικῶν δεδομένων τῆς Ἀσίνης.

Κατακλείων διὰ μιᾶς γενικοῦ χαρακτήρος κρίσεως ἀφορώσης εἰς τὴν σύνθεσιν παρομοίων διατριβῶν-πραγματειῶν, διὰ τῆς βασάνου τῶν ἀρχαιολογικῶν δεδομένων, διατριβῶν αἵτινες στόχον ἔχουν τὴν ἀθρόαν οἶον συμπεπυκνωμένην, συναγωγὴν συμπερασμάτων, θὰ ἔλεγον, ὅτι ὅσον περισσότερο ὁ ἐρευνητὴς εἶναι γνώστης τῆς ἐγχωρίου γλώσσης, τῆς παραδόσεως —μυθικῆς καὶ ἱστορικῆς— καὶ δὴ τῶν γραπτῶν πηγῶν αἱ ὁποῖαι ἀφοροῦν τὴν περιοχὴν εἰς ἣν ἡ ἀρχαιολογικὴ ἀναζήτησις, τόσον ἐγγὺς εἰς τὰ πράγματα, ἐννοῶ ἀκριβῆς, εἶναι εἰς τὴν συναγωγὴν τῶν συμπερασμάτων του.

Π. Γ. ΠΥΡΙΟΒΟΛΗΣ

Archiv für Papyrusforschung und verwandte Gebiete, 32. Band, BSB B. G. Teubner Verlagsgesellschaft, Leipzig 1986, σελ. 150+16 πίν.

Ἡ ἐκδοτικὴ δραστηριότης τοῦ παπυρολογικοῦ τούτου περιοδικοῦ καλύπτει χρονικὰ 88 ἔτη, ὅσα δηλαδὴ ἀριθμεῖ ὁ 20ὸς αἰὼν. Ἡ ἐκδοσις του ἀρχισε ἀμέσως μετὰ τὴν εἰσοδὸν τοῦ κόσμου εἰς τὸν παρόντα αἰῶνα· ἦταν ἡ ἐποχὴ ποὺ ἔδειχνε τὴν ἀνάγκην νὰ ἐξυπηρετηθῆ ἡ παπυρολογία μετὰ τὸ ἰδικόν της περιοδικόν. Εἶναι πρὸς τιμὴν τοῦ Ἐκδοτικοῦ Οἴκου B. G. Teubner, ὁ ὁποῖος κατῴρθωσε νὰ παρουσιάσῃ εἰς τὴν σειρὰν τῶν 32 τόμων (λόγοι ἱστορικῶν συγκυριῶν συνετέ-

λεσαν εις τὸ νὰ ἐκδίδεται τὸ περιοδικὸν μόνον κατὰ τὰ μεσοπόλεμα διαστήματα) ἀξιολόγους ἐρευνας ἐπιφανῶν ἐπιστημόνων καὶ γνωστῶν μελετητῶν εἰς τὴν εὐρύτερη περιοχὴν τῶν ἀρχαιογλωσσικῶν ἐπιστημῶν. Μοῦ ἐδόθη ἡ εὐκαιρία καὶ ἄλλοτε, παρουσιάζοντας τὸ *Archiv* εἰς τὰς στήλας τοῦ περιοδικοῦ «Πλάτων», νὰ ἐκθειάσω τὴν προσφορὰν του καὶ τὴν συμβολὴν του εἰς τὴν πρόοδον τῆς ἐπιστήμης τῆς παπυρολογίας διεθνῶς. Ἐπιρρωννύει τὸν λόγον μου αὐτὸν ἡ ἔκδοσις τοῦ 32ου τόμου, ὅπου φιγουράρει ἔντεχνα παπύρινον ἀπόσπασμα μὲ τὴν εἰκόνα πτηνοῦ εἰς τὸ ἀριστερὸν περιθώριον. Πρόκειται βέβαια διὰ τὸν περίφημον πάπυρον τοῦ Τιμοθέου.

Τὸ περιεχόμενον τοῦ περιοδικοῦ εἶναι πλούσιον σὲ ποικιλία θεμάτων. Ἐν ἀρχῇ ὁ Wolfgang Luppe ἐξ ἀφορμῆς τῆς ἐκδόσεως τοῦ *PMich.* 1319 συγκρίνει μὲ τὸν πάπυρον αὐτὸν τὰ ἤδη δημοσιευμένα ἀποσπάσματα (*POxy.* 3652, 2455 καὶ 2544) καὶ ἐπεξεργάζεται τὴν «ὑπόθεσιν» τοῦ Εὐριπιδείου δράματος «Φρῖξος» (σελ. 5-13).

Στὴ συνέχεια (σελ. 15-21) ὁ Adam Bulow-Jacobsen μὲ τὴν συνεργασίαν τοῦ John Strange ἐκδίδει ἓνα ἀπόσπασμα τοῦ ἑλληνικοῦ κειμένου τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ποῦ καλύπτει τὰ ἐδάφια 3, 3 ἕως 3, 19 τῆς Ἐξόδου καὶ ἀναφέρεται εἰς τὸ ἐπεισόδιον τῆς ἱερᾶς βιάτου. Εἶναι ὁ πάπυρος *PCarlsberg* 49, μέρος κώδικος τοῦ 5ου αἰῶνος. Ὁ ἐκδότης προβαίνει σὲ συγκρίσεις μὲ ἄλλους κώδικας τῆς Π.Δ. εἰς ἓνα περιορισμένον κάπως κριτικὸν ὑπόμνημα, ἐνῶ δημοσιεύει τὸ κείμενον ἄνευ τόνων, πνευμάτων καὶ λοιπῶν σημείων στίξεως, τεχνικῆ πού, ὁμῶς, ἀπάδει πρὸς τὴν ἐπικρατοῦσαν συνήθειαν: τὰ ἐκδιδόμενα παπυρικά κείμενα (εἴτε εἶναι φιλολογικῶν εἴτε μὴ φιλολογικῶν περιεχομένου) διευθετοῦνται κατὰ τὴν αὐτὴν μορφήν, ὅπως καὶ τὰ κείμενα τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς Γραμματείας.

Ἐκδοσιν 6 παπυρικῶν κειμένων Χριστιανικοῦ περιεχομένου, μὲ γενικὸν τίτλον *Varia Christiana II*, ἐπιχειρεῖ ὁ Kurt Treu (σελ. 23-31), γνωστὸς βεβαίως ἀπὸ τὴν πολυετῆ ἐνασχόλησίν του μὲ τοὺς Χριστιανικοὺς παπύρους. Ὁ ἐμπειρος καὶ εἰδήμων μελετητῆς ἐκδίδει τώρα «ὕμνον ἐπὶ τῆς καταβάσεως τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸν Ἄδην», «διήγησιν θεραπείας» ποῦ ἀναφέρεται, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, εἰς τὸν Χριστιανὸν ἱατρὸν Κοσμᾶν, «Χριστιανικὴν ἐπιστολήν», μεγάλου ἐνδιαφέροντος ἀπὸ γλωσσικῆς ἀπόψεως, «προσευχὴν τοῦ τύπου λευλευ-», «ἐρώτησιν μαγικοῦ περιεχομένου» πρὸς τὸν Θεὸν τῶν Χριστιανῶν, ὅπου φαίνεται σαφῶς ἡ μεταλλαγὴ παγανιστικοῦ περιεχομένου σὲ Χριστιανικόν, καὶ τέλος, «λειτουρικὸν ψαλμὸν». Οἱ πάπυροι ἀνήκουν εἰς τὴν Συλλογὴν τοῦ Αἰγυπτιακοῦ Μουσείου τοῦ Βερολίνου, ἀνάγονται δὲ εἰς τοὺς 4ον μέχρι 6ου αἰῶνας.

Δύο πάπυροι τῆς Συλλογῆς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Λειψίας ἐκδίδονται (σελ. 33-46) ἀπὸ τὴν Δ/ρα Barbel Kramer, τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Χαϊδελβέργης. Πρόκειται διὰ κείμενα τοῦ 4ου αἰ. μ.Χ. ποῦ ἀναφέρονται εἰς τὴν τοπικὴν διοίκησιν τῆς πόλεως Ἀπόλλωνος Μικρᾶς (τὸ πρῶτον) καὶ Ὁάσεως Μεγάλης (τὸ δεῦτερον). Ἡ ἔκδοσις εἶναι ἄριστα τεκμηριωμένη ἀπὸ βιβλιογραφικῆς ἀπόψεως, ποῦ προδίδει συνάμα καὶ τὴν ἐπιστημονικὴν ἱκανότητα τῆς κυρίας Kramer. Ἡ ἐργασία εἰς τὸ σύνολόν της εἶναι ὑποδειγματικῆ.

Ὁ Johannes Diethart ἐπιφέρει διορθώσεις εἰς τοὺς ἤδη ἐκδομένους Βερολινεῖους παπύρους (σελ. 47-48), ποῦ ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνονται ὄρθαι, καὶ ὁ J. Whitehorne παρουσιάζει ἄρθρον (σελ. 49-53) ἀναφερόμενον εἰς τὰ «χρυσᾶ ἀντικείμενα προικός». Εἶναι μελέτη ποῦ ἐντάσσεται εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Ἱστορίας τοῦ Ἰδιωτικοῦ Δικαίου τῆς Ρωμαϊκῆς Αἰγύπτου, καὶ στηρίζεται εἰς τὰς παρεχομένας ἀπὸ τοὺς παπύρους πληροφορίας περὶ τὴν φερνὴν καὶ τὰ παρὰ φερνα.

Διὰ τοὺς μελετητὰς τῶν κοπτικῶν παπύρων ὁ παρατιθέμενος στὴν συνέχεια (σελ. 55-66) κατάλογος τῶν κοπτικῶν μαγικῶν παπύρων τῆς Συλλογῆς τοῦ Κρατικοῦ Μουσείου τοῦ Βερολίνου, πού ἐξεπόνθησε ὁ Walter Beltz, ἀποτελεῖ χρήσιμον ὁδηγὸν ἀφειτηρίας, προκειμένου νὰ διερευνηθοῦν διάφορα στοιχεῖα, ὅπως εἶναι τὰ φυλακτά, αἱ ἰκεσίαι, αἱ μαγεῖαι, ὅλα εἰς χρῆσιν διὰ τὴν θεραπείαν ἀσθενειῶν ἢ τὴν δημιουργίαν ἀγάπης ἐκ μέρους τοῦ ἄλλου προσώπου κτλ. Ὑπάρχει ἐπίσης πίναξ ὀνομάτων εἰς τὴν κοπτικὴν γλῶσσαν, καὶ τέλος ἀπαριθμοῦνται διάφορα χαρακτηριστικά, πού ἀποτελοῦν βεβαίως κοινοτοπίας εἰς τοὺς μαγικοὺς παπύρους γενικά.

Εἰς τὴν «Ἐκθεσιν», πού ἀκολουθεῖ (σελ. 67-77) βιβλιογραφοῦνται ἐργασίαι σχετικαὶ μὲ τὰς παπυρολογικὰς σπουδὰς. Τὰς βιβλιοκρισίας ἐπιχειροῦν οἱ G. Roethke (τὸ πλεῖστον), K. H. Priebe, Ingeborg Müller καὶ U. Luft.

Ὁ Herwig Maehler ἐκθέτει (σελ. 87-95) κατάλογον, ὅπου μνημονεῦνται οἱ δημοσιευμένοι φιλολογικοὶ πάπυροι μέχρι τοῦ τέλους τοῦ 1984. Πρόκειται γιὰ χρήσιμον βοήθημα εἰς τοὺς φιλόλογους πού ἀσχολοῦνται μὲ τοὺς παπύρους τῆς λυρικῆς ποιήσεως τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς Γραμματείας. Ἀναφέρονται ὀνομαστικῶς οἱ ποιηταὶ Ἀλκαῖος, Ἀλκμάν, Ἀρχίλοχος, Πίνδαρος, Σαπφώ, Σιμωνίδης, Στησίχορος, Τυρταῖος, διὰ νὰ ἀκολουθήσουν ποιητικὰ ἀποσπάσματα κατὰ εἶδη, τῶν ὁποίων ἡ πατρότης δὲν ἔχει εἰσέτι ἀνιχνευθῆ. Ὁ συγγρ. δὲν περιορίζεται μόνον εἰς τὴν παροχὴν πληροφοριῶν καὶ τὴν καταλογογράφεισιν τῶν ποιητῶν, ἀλλὰ προβαίνει εἰς συμπληρωματικὴν βιβλιογραφικὴν ἐνημέρωσιν, ἐνῶ παραλλήλως διορθῶναι ἐσφαλμένας κατὰ τὴν ἄποψιν του ἀναγνώσεις.

Ἀκολουθεῖ ἀνάλογη ἐργασία τοῦ Kurt Treu (σελ. 87-95) μὲ περιεχόμενον τοὺς Χριστιανικοὺς παπύρους. Ὁ συγγραφεὺς, εἰδικὸς ἐπὶ τοῦ θέματος, ὅσον κανεὶς ἴσως ἄλλος, ἐπεκτείνει τὸν κατάλογον τῶν Χριστιανικῶν παπύρων μὲ νέας ἐκδόσεις, τὰς ὁποίας σχολιάζει διὰ βραχέων καὶ συμπληρῶναι μὲ διορθώσεις καὶ σχετικὰς πληροφορίας. Αἱ περιοχαὶ ἀναφορᾶς εἶναι ἡ Παλαιὰ καὶ ἡ Καινὴ Διαθήκη, οἱ Πατέρες, τὰ Λειτουργικά, καθὼς ἐπίσης ὀλίγα κείμενα ἀβεβαίου περιεχομένου, Λατινικὰ καὶ subsidia.

Ὁ Joseph Modrzejewski συνεχίζει τὴν βιβλιογραφίαν τῶν νομικῶν παπύρων. Τὸ πρῶτον μέρος ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ προηγούμενον τεύχος, καὶ ἀναφέρθηκα κατὰ τὴν κρίσιν πού ἐπεχείρησα: Π λ ἄ τ ω ν 38 (1986), σελ. 202. Τὸ δημοσιευόμενον τώρα δεῦτερον μέρος (σελ. 97-147) (καὶ ἔπεται συνέχεια) καλύπτει κατ' οὐσίαν ἱστορικὰ θέματα πού συνδέονται συγκεκριμένα μὲ τὴν τοπικὴν διοίκησιν, τὴν Πτολεμαϊκὴν καὶ Ρωμαϊκὴν προσωπογραφίαν κτλ. Ἰδιαίτερον τμήμα καλύπτει τὴν ἱστορίαν τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν Ἑλληνιστικῶν μοναρχιῶν. Συνεχίζεται εἰς τοὺς διοικητὰς τῆς Αἰγύπτου κατὰ τὴν Ρωμαϊκὴν περίοδον, καὶ ἀναφέρεται σὲ θέματα, ὅπως εἶναι: διοίκησις καὶ φορολογικὰ συστήματα, λειτουργίαι, πληθυσμιακὰ θέματα, στρατός, στόλος, ἀστυνομία κτλ. Ἡ κοπιώδης, καὶ ἄχαρις ἐν πολλοῖς, αὐτὴ ἐργασία, ἀποτελεῖ εὐπρόσδεκτον δῶρον εἰς τὰς χεῖρας τοῦ ἐρευνητοῦ τῆς Ἑλληνιστικῆς Αἰγύπτου.

Εἰς τὰς σελ. 149-150 ὑπάρχει κατάλογος τῶν «ληφθέντων βιβλίων» καὶ κατόπιν, μέχρι τέλους, δημοσιεῦνται φωτογραφίαι (16 τὸν ἀριθμὸν) παπύρων πού ἀποτελοῦν τὸ ἀντικείμενον ἐρεῦνης εἰς τὰ δημοσιευόμενας ἐργασίας.

Τὸ περιεκτικὸν περιεχόμενον τοῦ περιοδικοῦ ἐξακολουθεῖ νὰ τηρῇ τὴν πορείαν πού ἐχάραξαν οἱ μεγάλοι παπυρολόγοι τῆς ἀρχῆς τοῦ 20οῦ αἰ., ἐνῶ ἐπεκτείνει τὴν θεματολογίαν του σύμφωνα πρὸς τὰς ἀνακατατάξεις πού ἐπέβαλε ἡ παπυρολογία εἰς τὸν ᾠδὸν τῆς Κλασσικῆς Φιλολογίας.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΜΑΝΔΗΛΑΡΑΣ